

Hva førte Hitler til makten for 60 år siden? En av samtidas forklaringer kan ha ny gyldighet i dag

Nihilistisk revolusjon

103357

«Om noe har vært av varig verdi i disse årene fylt av engstelse og sjelelig kamp for å gi det politiske liv en mening, så har det vært den elementære erkjennelsen av en objektiv rett, og av de nihilistiske oppløsningstendensene som voldslæren og det eksklusive maktbegjæret skjuler».

Ordene er hentet fra den tyske eksilpolitiker Hermann Rauschnings bok «Die Revolution des Nihilismus», som da den kom ut i 1938 var den første vitenskapelige og samtidig filosofiske analyse av den tyske nasjonalsosialismen.

Rauschnings bok er også ett av de svært få forsøkene som er blitt gjort; på å beskrive det nasjonal-sosialistiske regimet utfra et konservativt perspektiv. I dag, 60 år etter Hitlers maktovertagelse, og i en samtid preget av fremmedhat og vold, er det grunn til igjen å se på Rauschnings analyse av Hitlers regime og hans oppgjør med de kretsene som slapp Hitler til makten.

Rauschnings påstand er at det nasjonal-sosialistiske regimet er en sammensvergelse for å holde på og utvide en lederklasses makt. Nasjonal-sosialismen er bevegelse, absolutt dynamisk; tilfældighetspolitikk i den forstand at den utnytter enhver mulighet til å utvide sin makt, til å legge nye deler av samfunnslivet inn under sin vilje og til å trelle andre folk. Derav betegnelsen «nihilismens revolusjon». Bevegelsens påståtte nasjonale og sosiale mål er bare kulisser.

Nasjonalsosialismens vesen er dens teknikk; de metoder den anvender for å undergrave tradisjonelle eliter og oppløse etablerte autoritetsbånd, slik at et folk forvandles til en masse som lar seg lede, og slik at andre folk mister sin frihet. Nasjonal-sosialismens vesen er løgn, ensretting, terror og undergravning. Men denne «dynamismen» – som er Rauschnings betegnelse på Hitlers regime – er dømt til undergang. Den skaper ingen verdier, men utnytter og forbruker verdier som allerede er skapt, og må derfor dø den dagen videre ekspansjon ikke lenger er mulig – eventuelt etter å ha lagt hele verden under seg.

Denne vurderingen av det nasjonal-sosialistiske regimet adskiller seg klart fra fremstillinger av Hitler som generalenes eller stor kapitalens nikkedukke.

Rauschning meldte seg som nasjonal-konservativ inn i det nasjonal-sosialistiske partiet i 1931 og ble etter Hitlers maktovertagelse Senatspresident i fristaten Danzig, for så desillusjonert å bryte med de nye makthaverne høsten 1934. Hans analyse av nasjonal-sosialismen er samtidig et oppgjør med Tysklands konservative elite som slapp den revolusjonære dynamismen til makten.

De nasjonal-konservative kretsene – offiserene, godseierne og industri-

Adolf Hitlers hemningsløse regime var dømt til undergang, fordi det utelukket bygget på rå ekspansjonstrang.

magnatene – trodde at de ved å gjøre Hitler til kansler i et kabinett der de selv var i flertall, kunne bruke den nasjonal-sosialistiske massebevegelsen til å gjøre slutt på Weimarrepublikkens «utartede» parlamentarisme og gjeninnføre monarkiet. Isteden ble de selv maktesløse tilskuere til at en revolusjonær bevegelse, som kjente alle statskuppets teknikker, underla seg det sivile samfunn og erstattet statsapparatet med partiets uformidlede diktatur.

Men denne katastrofen var ikke det tilfeldige resultat av en skjebnesvanger feilvurdering, men en nærmest uavvendelig følge av den tyske konservatismens indre forfall. Konservatismen hadde som en følge av tidens materialisme og det nye massedemokratiet – og særlig som en følge av påkjennningene under 1. verdenskrig – mistet sitt feste i historisk overleverte verdier og institusjoner og utviklet seg til en mekanistisk maktfilosofi. Men dermed forsvant også grunnlaget for en restaurativ politikk.

«Om man kun oppfatter sin egen stilling som en reell maktstilling i et system av andre maktfaktorer, og det politiske liv kun som uttrykk for en kamp mellom disse maktgruppene med alle voldelige midler, så må dette resultere i en hemningsløs maktpolitikk som gjør slutt på den eneste sikre posisjon hvorfra kampen for de historiske maktene idag med fremgang kan føres».

En særlig betydning for oppbyggingen av diktaturet tillegger Rauschning arméledelsens vurdering av nasjonal-sosialismen.

I Tyskland var armeen frem til 1. verdenskrig en konservativ, samfunnsbevarende makt. Dens oppgave

var å forsvare statens og det sivile samfunns eksistens. Krigen og nederlaget frembragte imidlertid en teori om den «totale krigen» som underordnet staten og det sivile samfunn arméens behov. Derfor var offiserene villige til å gi nasjonal-sosialistene kontroll over statsapparatet, og utbyggingen av diktaturet kunne maskeres som mobilisering av nasjonen.

De konservative politikernes og arméledelsens allianse med nasjonal-sosialistene gjorde at planene om et tyskledet, føderalt Sentral-Europa, som etter nederlaget i 1. verdenskrig var blitt utviklet innen ungkonservative kretser, aldri ble realisert. Ifølge Rauschning kunne et forbund mellom Tyskland og de nye, svake statene i øst både ha gitt Tyskland en dominerende posisjon i Europa og dermed opphevet «voldsfreden» i Versailles, og forhindret en ny krig mellom stormaktene.

Rauschnings oppgjør med den hemningsløse maktpolitikk gjør «Nihilismens revolusjon» til en politisk klassiker som mennesker i dag burde lese. I en verden der nasjonalisme og fremmedhat er på fremmarsj, er det nyttig å bli minnet om de nedbrytende kreftene som utløses når politikk «sakliggjøres» til et venn-fiendeforhold. Ky-nisk «realpolitikk» rammer ikke bare «fienden» – en annen folkegruppe, en annen klasse, et annet parti – men kan også ramme utøverne av en slik politikk. Uhemmet maktutøvelse kan komme til å true selve de verdiene som holder et menneskesamfunn sammen. Hadde Hitler seiret, ville Tyskland selv gått til grunne sammen med Vesterlandets kristne og humanistiske arv.

KRONIKK

Bjørn Nistad

Arkivar i Riksarkivet

Kreftene som slapp Hitler til makten

Når politikk bare blir makt-politikk